

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Till tolkningen av ett par inskrifter å medeltida kyrkklockor
Blomgren, Sven
Fornvännen 1968(63), s. 208-210
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1968_208
Ingår i: samla.raa.se

Till tolkningen av ett par inskrifter å medeltida kyrkklockor

I sitt stora arbete om Sveriges medeltida kyrkklockor redogör Mats Åmark¹ sid. 138 f. för lillklockan i Hångers kyrka i Östbo härad i Småland, en klocka, som av Åmark antages ha tillkommit senast i början av 1200-talet. Dess inskrift återgiver han efter R. Lindstam² på följande sätt:

PSAOSITNOBISGRĀALLELIASĀ · IS.

Lindstam anser de två första bokstäverna, P med tvärstreck över skaftet och följande s, vara ett Kristusmonogram, likvärdigt med xps, och är närmast böjd för att utläsa de båda följande bokstäverna som AD³; GRA med streck över R uppfattar han som en förkortning av GRATIA och scis med streck över c som en förkortning av SANCTIS. Han föreslår alltså följande läsning:

CHRISTUS ADSIT NOBIS GRATIA ALLELIA SANCTIS

och översätter så: »Kristus! Din nåd vare med oss. Helgonen ske lov!» Denna tolkning finner Åmark sannolik och tillägger: »Inskriften synes bilda en metriskt bristfällig hexameter.»

Emellertid jämför Åmark med i fråga varande klocka två andra klockor, dels lillklockan i Karleby kyrka i Västergötland, dels en norsk klocka. Den förre av dessa båda, som av Åmark behandlas sid. 221, blev omgjuten 1814, men uppgives av P. E. Lindskog⁴ dessförinnan ha haft »med insänkta bokstäfver denna omskrift»:

SCI · SPC · ASSIT · NOBIS · GRACIA.

Åmark utläser med rätta förkortningen i början som SANCTI SPIRITUS och översätter: »Må den Helge Ande bistå oss med sin nåd!» Han anser klockan på grund av de insänkta bokstäverna troligen tillhöra 1100-talet.

Den norska klockan, som finnes i Slagen i förutvarande Jarlsbergs och Laurviks amt i Vestfold, bär enligt N. Nicolaysen⁵ följande inskrift »med store bogstaver (fordybede og 2 tommer høje)»:

SCI · SPC · ASSIT · NOBIS · GRA,

vilket bör utläsas: SANCTI SPIRITUS ASSIT NOBIS GRATIA och av Nicolaysen översattes: »Den hellige aands naade være med oss». Även denna klocka torde enligt Åmark böra hänföras till 1100-talet.

¹ Åmark, Mats, *Sveriges medeltida kyrkklockor*, Uppsala 1960.

² Lindstam, Ragnar, *Om kyrkor som försvunnit och klockor som ha sjungit i Östbo, Västbo och Sunnerbo*, Uppsala 1935, sid. 49. (Bild av inskriften enligt avklappning.)

³ Dock tillägger han, att man möjligen bör läsa AO, varvid tolkningen skulle bli: »Kristus, Du som är A och O» etc.

⁴ Lindskog, P. E., *Försök till en kortt beskrifning om Skara stift*, Skara 1811–1816, III sid. 4.

⁵ Nicolaysen, N., *Norske fornlevninger*, Kristiania 1862–1866, sid. 183.

Vid jämförelse av Hångerklockans inskrift med de båda andra synes det mig uppenbart, att Lindstam vid läsningen av den runtomkring klockan löpande inskriften börjat på orätt ställe och att inskriften i själva verket bör läsas på följande sätt:

SCI SPS (= SANCTI SPIRITUS) ADSIT NOBIS GRATIA ALLEL(U)IA.

(Härvid må anmärkas, att den punkt, som enligt Åmarks ovan återgivna skrivning står mellan c och i, att döma av Lindstams efter avklappning gjorda teckning fastmer står inne i bokstaven c, mitt i öppningen mellan dess skänklar; den torde ha tillkommit oavsiktligt och sakna betydelse.)

Alltså finna vi samma inskrift på Hångerklockan som på de bägge andra, dock med tillägg av ALLEL(U)IA.

Sid. 159 återger Åmark en inskription, som en gång skall ha stått på den sedermera omgjutna storklockan i Älghults kyrka i Uppvidinge härad i Småland och som av R. Lindstam ur en »kyrkobok» avtecknats sålunda:

JAGH HETE HOGSE RO · ALLA THE Å GUDI TROO STANDIE YP OCH
WARIE I ROO ANNO DOM M^o CCCLXXXIII IN FESTO MARGARETAE
VIRGINIS.

Enligt Lindstam finnes också en uppteckning i Archivum Smolandicum Vexionense med den enda skillnaden, att »det underliga klocknamnet där skrivits HOGHA DO, vilket förefaller minst lika egendomligt» (Åmark). Sannolikt är den riktiga läsarten HOGHA RO, och HOGHA torde böra uppfattas som genitiv av det fornsvenska *hugher* eller *hogher*. En sådan genitiv, *hugha* med bortfallet *r* i stället för *hughar*, antecknas nämligen av Söderwall s. v. *hugher* (*hogher*) och jämväl av K. G. Ljunggren i Supplementet till Söderwalls ordbok⁶. *Hogha ro* betyder alltså »sinnets (eller själens) ro», och därmed må jämföras fornsv. *hughro*, som av Söderwall återgives med »hugnad, tröst».⁷ Till yttermera visso synes *Hogha ro* som namn på en kyrkklocka ha förekommit även eljes och det i samma landskap. I Kyrkoinventarium av år 1829 för Hagshults kyrka i Östbo härad i Småland⁸ uppgives nämligen, att en år 1701 anskaffad mindre klocka vid övre kanten var försedd med följande inskrift: »*Jagh heter Hagzhultz Höga Roo. Si Deus pro nobis quis contra nos?*»⁹ Men skrivningen *Höga Roo* torde bero på misstag av avskrivaren, som väl ej riktigt förstått det ålderdomliga namnet *Hoga Roo*. Att även denna klocka burit detta namn, bestyrkes av ett brev till Kungl. Vitterhets Akademien av den 14/9 1883 från dåvarande komministern i Hagshults församling, sedermera kyrkoherden i Moheda, Christer Sjögren.¹⁰ Denne meddelar inför den omgjutning av klockan, som kort efteråt företogs, att den å klockan befintliga inskriptionen hade

⁶ Söderwall, K. F., *Ordbok öfver svenska medeltids-språket*, Lund 1884–1918. Med Supplement av K. G. Ljunggren, Lund 1925 f.

⁷ Jfr även H. Ståhl, *Mål-roo eller roo-mål*, *Nysvenska studier*, 36. årg. 1956, sid. 160.

⁸ Enligt i ATA förvarat exemplar.

⁹ Jfr Lindstam, o.a.a. sid. 53.

¹⁰ För upplysning om detta brev tackar jag antikvariern, fil. lic. Elisabeth Svärdström.

följande lydelse: »Jagh heter HAGSHULTS HOGA ROO. Si Deus pro nobis, Quis contra nos. Pastor. Zachariæ Milouio. Anno 1701.»¹¹ Man kan visserligen förvåna sig över detta medeltida namn på en klocka, som göts år 1701, men det kan knappast anses osannolikt, att ett i landskapet förekommande klocknamn i folktraditionen förblivit levande från medeltiden intill sagda tid.

Sven Blomgren

Summary

The Latin inscription on a mediaeval church bell at Hånger in Småland has been wrongly read and interpreted by previous investigators. However, when correctly deciphered it is found to be practically identical with the inscriptions on two other bells, one Swedish (Karleby, Västergötland; lost) and one Norwegian (Slagen, Vestfold). Another bell (Älghult, Småland; lost) had, according to the records, a puzzling name which should probably be read as "Hogha Ro" — "peace of mind (soul)"; "hogha", i.e. *hugha(r)*, is a genitive form of the old Swedish noun *hugher*, *hogher*, meaning "mind, soul". This interpretation is confirmed by the fact that another bell (Hagshult, Småland; lost) evidently had the same name.

¹¹ De senare orden (fr. o. m. *Pastor*) stodo enligt kyrkoinventariet 1829 vid nedre kanten. I inventariets uppteckning är slutet av ordet *Pastor* otydligt, och namnet har formen *Zachariae Melovio*. Det bör väl ha stått *Pastor(e) Zacharia Melovio*. Betr. namnet *Melovius* se Virdestam, *Växjö stifts Herdaminne* V sid. 360.